

История на село Миланово

Софийски окръг

СЪДЪРЖАНИЕ

Местоположение и природни богатства	1
Основаване и развитие на селото	4
Селището през епохата на турското владичество	6
Селището от освобождението до 1917 година	13
Селището от 1917 година до 9 септември 1944 година	19
От девети септември 1944 година до днес – 1973 година	27
Българско – руска и българо – съветска дружба	34
Заклучителна част	35

Съставил: Димитър Симеонов Рагев
Написали: Димитър Симеонов Рагев
Ангел Коцов Асански
и Годор Кръстев Нодин

ИСТОРИЯ

1. Местоположение и природни богатства

Село Миланово се намира в Западна Стара планина. Заема югозападните склонове на Врачанския балкан с граници: на юг – река Искър с землището на село Лакатник, на изток – със землището на село Оплетня и това на село Згориград – Копан тор, на север – с държавна гора и землището на село Лакатник и това на село Горна бяла речка, на запад – със землищата на село Дружево – Мушатски дол и село Губислав – Петрински дол и река Пробойница, с обща площ около 50 хиляди декара. Намира се от 300 до 1500 метра над морското равнище, а самото селище е около на 800 метра.

Селото се намира на осем километра от ж.п. линия – гара Лакатник, на 18 км от град Вършец и на 32 км от град Враца. Теренът в по-голямата си част е наклонен и стръмен. Има и равнинни площи. Голяма част от терена се състои от скали – стръмните и наклонени площи, но има и площи със земна маса – равнинните площи. Скалите са съставени предимно от варовик, а в Турски камък и Иванов рът има и пясъчник. Наклонените терени със северно изложение са обрасли с букови гори, а наклонените с южно - с дъбови, габъррови и други дървета. Има и изкуствени насаждения от бор и акация. Стръмните площи с южно изложение са обрасли с храсти – свинак. Равнинните райони на землището с дълбока земна маса са: Гувна, Мацулѐто, Ръжища и Русинов дел и са покрити с трева и орни площи. В по-високите райони – Смилова падина, Троица, Желепска падина, Коритски рът в миналото са засявани с овес, картофи

и други, а сега се ползват предимно за пасища. По най-високата част на землището – от 1000 до 1500 м. н.м.р. се намират обширните около 10 000 дек. ливади и пасбища, обрасли тук-таме с букови гори. Тук на много места се добиват картофи, особено в Каличина бара и Бръмчов валог. В най-високата част на землището се намират върховете Соколец 1200 м над морското равнище и Беглишка могила – Пършевица 1495 метра. Тук в миналото, до 1944 година, са поддържани от частни стопани кошари за овце и колиби за овчарите. След 1944 година са направени от ТКЗС тухлени постройки за овцете и овчарите и водоснабдени, чрез помпени станции от Сетни брод, Горно бело-речки район. Същите са електрифицирани. В местността Каличина бара е построена мандра от потребителната кооперация, където се добива предимно кашкавал. Построена е туристическа хижа на Врачанското туристическо дружество.

Тъй като скалната маса на селището се състои предимно от варовик – карстова местност, то землището е безводно, няма текуща вода, а тук-там малки изворчета. Водата до 1944 година е била крайно оскъдна, особено лятно време, както за хората, така и за добитъка. В района на селото и отделните махали, населението е черпило вода от малките изворчета: Варовитица, Кат, Чучур, Три кладенци, Попадин кладенец, Церо, Мрамор, Стубело, Попов кладенец, Горни кладенец и Русинска вода. В средното плато се намират изворчетата: Средни дел, Говежда вода, Мушат, и Корита. В най-високата част на землището водата е била най-оскъдна. Черпена е вода от Песъчника и Пиздица, намираща се в подножието на Кобилини стени. За добитъка е имало, а и сега съществуват, водохранилища – локви в местността Пършевица, а добитъка е воден и на река Черна река. Дълги години жителите, населяващи Ръжища са ходили с колибадъни и са се снабдявали с вода от Кат и Извора и др.

Съществуват легенди, че като косил Крали Марко на Кобилини стени, сеното се вкаменило и сега откосите личат и населението ги нарича Дели Маркови откоси. Също така от тази местност Крали Марко скочил с коня си е паднал в района на село Оплетня и местност Падеж, където избликлала вода на четири места, където са били краката на коня.

От варовитите скали в местността Турия – най-южната част на землището – се е добивало вар за експлоатация, а по-късно и за местни нужди. Трите варници са правени през 1908 година. Първи производители на вар са били братята-близнаци Петър и Петко Колови Зорови и Никола Кръстев Ружин. Също се е добивало вар и в местността Лиляк и Петренски дол. От местността Иванов рът са вадени плочи – червен пясъчник, и изнасяни с коне за покриване на къщи около и след освобождението ни от турците. А и сега се вадят камъни за строежи. Пясък се вади в местността Могилата – Копян връх, а се докарва такъв и от река Искър и Ботунята. В балкана, в местността Песъчника, са правени воденични камъни.

Типични са скалните маси в най южната част на землището- срещу гара Лакатник, със своето отвесно устройство. Тук в основите извира карстовия извор Жълти люб. В далечното минало тук са били направени воденици – каражейки, които обслужвали населението за мелене на зърнени храни. От началото били групови, на брой три, а по късно станали общински. Същите са развалени поради прокараното шосе София – Мездра и построяването на ресторант и езеро след 1944 година.

Съществува легенда, че когато овчар хвърлил тоягата си, пълна с жълтици, паднала в ямата-пропаст в местността Соколец и излязла при извора Жълти люб.

През 1946 г над извора се работи в скалите с цел да се пресече извора, да се направи по голям пад на водата, и се направят фабрични заведения, но се изостави. По нагоре се намира пещерата Темната дупка, Тя е голяма пещера с обширен вход по навътре, на два етажа – воден и сух.

Не е напълно проучена. На най-горната част на скалите е построен величествен паметник в памет на растреляните въстаници през 1923 година. По на запад, сред скалите, е направена алпийска хижа. През същите скали е направена през 1950 г. туристическа пътека от Софийския окръжен лесопарк и украса, която води за паметника.

В землището на селото се намират мините за рудодобив в местностите Герана, Виля глава и Боева могила, експлоатирани в далечното минало - византийско време. Добивани са медни, оловни и калаеви руди. За преработка рудата е откарвана в мина Плакалница. След освобождението ни от турците, мините са експлоатирани от френски компании. Сега чрез мощни сондажни машини се търсят нови залежи в същите рудници, както и из целия район на землището.

Землището на Миланово, както и в миналото, така и сега се намира на кръстопът. В миналото се е минавало от София и Софийско за Берковско, Врачанско и Дунавската равнина по пеши и конски пътеки, където хората ходели за сол, гас и др. Друг път, който минавал през землището, е от София през Годеч, Дупни връх (Дружево), Мушат, Друмо, Гладна и Шиндарски път за Враца. Най старият път-шосе, правено по линията на пътна повинност, по инициативата на Берковското пътно управление, е отсечката Миланово-Крушите, правено през 1908 г от пътноповиничари от полските села. А след това преустановено и едва след 1944 година подобро и продължено за Белите речки и Вършец. През 1904-1908 година е построен каменният мост на река Искър, свързващ Миланово с Лакатник, т.е. Софийски с Врачански и Берковски окръзи. Десет години по-напред, е прокарана ж.п. линия по Искърското дефиле София-Мездра. През 1928 г започва направата на шосето Враца- Осиково-Лакатник и завърши през 1936 г. Работата се извършва от работни групи-трудоващи на Плевенското окръжно трудово бюро. В района на селището и по направление към Враца, Вършец и Лакатник, многократно са правени и изменявани трасета на конски и коларски пътища до 1944 година. След 1944 година, при Работническо селската власт на Отечествения фронт, се направиха удобни пътища, като отсечката Миланово-Лакатник е асфалтирана през 1964 год. И се пуснаха в експлоатация моторни превозни средства, и сега населението се обслужва от Михайловградски и Софийски автобуси, по пет-шест в едната и другата посока, ежедневно за жп гара Лакатник и Вършец. Пътуването не се преустановява и през най-снежните дни на зимата. За поддържането се полагат задоволителни грижи.

Новосформираното село Миланово доби своя облик на модерно село.

Докато до 1944 г. населението се спотайваше в седемте махали, живущи в колиби или къщи от една или две стаи - къща и соба плетарки, покрити със слама или плочи, и с по едно малко прозорче, с домакинство от 10-15 души, то след 1944 година, и особено след образуването на ТКЗС, населението замогна и масово се пренесоха в централната махала Гувна, където си построиха полумасивни и масивни къщи (жилища) по на два етажа. Успоредно вървеше и общественото строителство. Докато от освобождението ни от турците до 1944 година бяха построени училището в махала Старо село, паянтовото училище в махала Гувна, развалено през 1933 година, общинската сграда с читалищен салон, малка постройка за здравна служба и мандрата в Каличина бара, то след

1944 година са построени двуетажната училищна сграда с осем класни стаи, двуетажна сграда за здравния дом, сграда за модерна фурна с надстройка, а сега е на довършване масивната двуетажна търговска сграда. Прокараха се всички улици по плана на новото селище, а някои се асфалтираха. Прокараха се и се калдърмосаха пътищата и за махалите. След образуването на ТКЗС се направиха в селото и балкана много сгради.

2. Основаване и развитие на селището.

Има следи, че землището на село Осиково е населявано от най-ранно историческо и праисторическо време. Предполага се, че пещерите край река Искър, “Темната дупка”, “Калугерски дол”, “Свинската дупка” и др., в далечното праисторическо време са обитавани от хора. От рудниците в Герана, Виля глава и Боева могила е добивано руда, която е откарвана за преработка в мина Плакалница. В местността Мушат е претопявано руда, личи зид и черна земя. Градището, Църквище, Свети Кирик и др. говорят, че в района на селището е имало живот от най-ранно време. Намирани са в рудниците в района на землището случайно чукове, копия от разни епохи и монети. Не е изучено достатъчно миналото на селището чрез разкопки на стари зидища, изкуствени могили, пещерите и др., като исторически паметници, за да се установи преминаването от първобитно-общинния, робовладелчески и феодалния строй. В населението има археологически и етнографски предмети.

Съществува предание, че в махала Ръжища, в местността Градището, където съществуват и сега зидове от камък, е имало селище- град от епохата на траките, около пети век преди новата ера, населявано от племето Трибалите, което селище- град е било административен и икономически център на околните селища, Губислав, Дупни връх и др.

В махалата Мрамор, в местността Влатино селище, е имало селище, край което е била построена църква преди падането ни под турците- в местността Църквище, където и сега личат останките от зид и изкоп. Попът, който обслужвал църквата, е живеел в махала Попов връх, и от там носи това име. В местността Калугерски дол е имало манастир. На местността Могилата, над водата Мрамор, също съществува предание, че е имало манастир, носещ името Свети Спас, на името на когото до наши дни ежегодно се провежда събор на Спасов ден. За съществуването на живот в селището през първобитно-общинния и робовладелския, през римското владичество и феодалната епоха, т.е. през първата и втората българска държава- съществуват изкуствени могили и оброчни плочи, като тези в м.м. Тройца, Кръста, Свети Спас, Гувна, Горни кладенец и др. Че в местността Мрамор е имало селище, се потвърждава и от това, че са намерени кости-черепняци – имало е гробища. Намерени са воденични камъни с малки размери, които говорят, че са служили за ръчно мелене. В местността Попов връх, в нивата на Асановци, при копане на царевица, са намерени 30-40 броя сребърни монети. През 1910 година тези монети са показани на учителя в селото и той е казал, че те са правени през времето на цар Константин. Константин пети Копроним е византийски император, царувал през VII век, когато току-що образуваната славяно-българска държава укрепвала. Границата между славяно-българската държава и Византия е била по билото на Стара планина и е видно, че нашето землище е било на границата. Съществуват известни поверия, останали още от траките –

идолопоклонството, вярвания в миши, вълчи, мечи празници, при гърмотевица слагали сламки на главите си. От същото време са запазени вярванията, че съществува задгробен живот.

От тия данни правим заключение, че първото поселение в землището на село Миланово е било в махалата Ръжища, в местността Градището, преди новата ера, жителите на което са изчезнали. По-късно, след новата ера е станало заселяването на махала Мрамор от власи и затова селището е наречено Влатино селище, жителите на което също са изчезнали-може би по време на турците или по вероятно при нашествието „Варварите”, и великото преселение на народите по време на римската власт в Тракия III и IV век. Поселението на старото Осиково е станало след падането ни под турско робство, а най-новото в централната махала Гувна и другите махали е станало след Освобождението.

3. Селището през епохата на турското владичество.

Съществува предание, че селото в местността Старото село е основано след падането на България под турско робство. По данни на Цветко Илиев Тупалийски по това време в някое си село Осиково в Родопите – Тракия, била образувана дружина, която повела борба срещу поробителя. Турците заловили дружината, изтезавали членовете и избили много от тях, заедно с главатаря, който бил поп. Жената на главатаря се уплашила и заедно с четиримата си синове натоварили на конете каквото могли, и побегнали да минат Стара планина и намерят по-спокойно място. Тръгнали срещу течението на река Марица и по пътя за Софийско поле продължават по течението на река Искър и идват до река Пробойница. От там се отправят за местността Ръжища – Градището и се прехвърлят в местността Мрамор. Тук видели обработваема земя и разбрали, че преди години тези места са обитавани от хора, но вече ги нямало. Намерили водата Мрамор и старо селище. Семейството останало и се установило там. Стояли 2-3 години и разбрали, че не могат повече да стоят, заради пътя, който ги довел. По този път идвали и други хора, а може и турци да дойдат. Тогава решили да се изселят на по скрито място и се прехвърлили в местността Шаварец. Там намерили по удобно място и добра обработваема земя и вода. Предполага се, че извора, който носи в миналото- а и сега, името Дядов кладенец- е именно от името на деветте ни, т.е. старинно име. Скоро синовете се оженват, образуват семейства и се наложило пак да се местят. Обхождайки с добитъка си, предимно кози, виждат местността, където сега е Старото село – Осиково. Тук намерили равнинна площ, обрасла с гора, която започнали да секат и образуват обработваеми площи. По-късно решили да се изместят там в местността Лака, където имало повече вода. Така се предполага да е основано селището през първата половина на петнадесети век. По-късно, през 1492 година, при 12 къщи е направена черквата. Това е установено от изследователския институт – София, по данни на писателя Димитър Николов (Осинин), родом от село Долна Бела речка, Берковско. Същият, минавайки през село Осиково през 1939 година, вземал препис от надписа, останал над входната врата, написан на старобългарски език, и установил времето на строежа на черквата /изнесено в статия на Църковен вестник брой 6 от 2.ІІ.1940 година /. Черквата носи името Богородица. Предполага се, че по това време е строен и манастира в село Дупни връх. От началото черквата не имала свещеник или била обслужвана от духовници от околните манастири. През 186... г. черквата

била ремонтирана и осветена. По-късно свещеник бил някой си Дуралията. Отпред черквата и отзад нея са били първите гробища, а по-после са изместени на около 200 метра и открити около 1820 год., които приемали починалите до 1968 година, след която година се откриват нови гробища в местността Църквище, където започва погребването на починалите лица. Първите погребани тук са загиналите при рейсовата катастрофа.

След освобождението на България от 1872 до 1887 година е бил редовен свещеник Иван Павлов от село Долна бела речка. От 1887 до 1893 година е свещенодействал Васил Димитров от село Дупни връх. От 1894 година до 1928 г. е бил свещеник Димитър Николов Асански от село Осиково. Същият е обслужвал и село Дупни връх, съставлящи една енория. От 1928 година и понастоящем свещенодейства Симеон Коцов Рагев от село Миланово.

Непосретствено до двора на черквата имало килийно училище, където е изучавано славянска азбука, черковния богослужебен ред, наустницата, псалтира и др. Преди и след освобождението децата са учили в къщата на Тодор Карамелски и на Йошини. Първ учител от селото е бил Георги /Гъонко/ Петков Ханджийски. По данни на Цено Петров Мицов, който е родственик на Ханджиовци, Гъонко се учил на грамотност в град Враца през 1850 година в килийно училище от учители-свещеници при Черепишкия манастир. Изучавали са славянски и старобългарски език, като се криели от турците. Книгите били изработени от проста хартия, пращана от Русия по търговци криешком. През следващата година Гъонко решил с още 20 ученика от Враца да отидат да се учат в Румъния, преминали Дунава с рибарска лодка в Румъния за Крайова и Букурещ. Понеже не е имало къде да учат, заминали за Русия – град Кишинев и на 13 август 1851 година били в град Киев. Той е бил настанен в един български кръчмар, който имал син свещеник. Тук стояли и учили 3 години, но през 1853 година се обявила Кримската война и другарите на Георги отишли войници, като някои от тях били пленени, а други умрели. Георги не ходил на фронта, защото бил слаб. Върнал се в България през 1858 г., като свещеника, при който квартирувал му дал много книги: Софрониево, Рибния календар, историята на Светослав Киевски, Александър Македонски и др. добре подвързани. Дошъл в Осиково и започнал да учи хората по домовете им, а други в килийното училище /барака/ пред черквата.

Учил ги е до четвърто отделение. Свещеник Димитър Николов, както и учителят Димитър Марков Терзийски от село Дупни връх са негови ученици. Починал през 1912 година и погребан тържествено.

Село Осиково през епохата на турското робство до освобождението е било в административно подчинение на град Берковица. По време на робството в центъра на селото, в двора на сегашното училище, е бил построен турски конак с чардак, в които престоявали идващите през годината турски бирници да прибират данъците. В местността Градишки връх се намирала наблюдателница, от която се наблюдавало идването на неприятеля, а по късно, след Освобождението, от същото място, чрез викане от глашатай се предавали разни съобщения.

След основаването на селището, то започнало бързо да нараства вследствие благоприятните спокойни условия, тъй като селото е скътано в балканската котловина – далеч от погледа на поробителя. Съществували са конски пътища за Балкана през Средни дел, за Поленъто през Потъки, за водениците Жълти люб през Пчелините, Мрамор, Арпиши и Турски дол. През Потъки и Средни дел по-късно са направени тесни коларски пътеки. Обширните пространства

около селото са давали възможност за развитие на животновъдството и земеделието. Населението се занимавало главно с овце, кози, говеда и коне. Говедата на стопаните се гледали от общи гледачи и се пасели по местностите Корита и Галовеца, а са лежали на Конярника. А още по-рано, по предание се знае, че са лежали на Яловарника, Клисурата и Смилева падина. Селските крави с телците са пасли и лежали в Раненското лице, Говежди дол и Ланишката страна. По тези места са пасли и овцете, и козите. Зимнина /сено и др./ са добивани от ливадите и нивите, находящи се в местностите: Гувна, Мрамор, Ръжища, Русинов дел и др., които храни трудно са пренасяни предимно с коне до селото. Поенето на добитъка ставало на Говежда вода, Корита, Средни дел и Мушат. Населението произвеждало всички видове култури – пшеница, царевича, овес, ечемик, картофи, коноп и др. Било развито и пчеларството. Баба Кремена Чукалейска имала около 200 тръвни кошера, отглеждани в местността Турски дол. В Свражен са отглеждани лозя, черничеви дървета и копринена буба. Копринена буба е отглеждана и в Старото село. Известна част от населението се занимавало със занаяти: направа на корита, шиници, лопати дървени, вили, дъски – шинди за направа на мехове и др. Тези предмети са откарвани през Балкана по шиндарски /кърджалийски/ път и са продавани във Враца, и други селища на Дунавската равнина в натура срещу зърнени храни и пари. Вършеенето на житото и др. се извършвало с коне на гумно в близост до нивите в местностите Русинов дел, Мрамор, Ръжища, Лак, Гувна и др. От тези места се добивало сено, слама, шума, царевичак, които били пренасяни по-сетне с коне до селището.

Облеклото на жителите било приготвявано ръчно, добивано от вълна, коноп и козина. Конопът е сеян, скубан, връзван на гръсти /снопчета/, топен на топила за киснене, менен /чукан/ на мелица, влачен на гребенец или дарак, предимно преден на ръчно вретено и тъкан на дървен стан /разбой/. След това кроенето и шиенето е ставало ръчно. От козината се изтъкавали козаци /постилки/ и ногавци. Вълната се влачела /чесала/, прела и тъкала, и са добивали груб вълнен шаек /олави/, носели на валевица и се получавал дебел шаек, от който изработвали бели дрехи: беневреци с и без колчази, опанджаци /ямурлуци/, кършници- дълга дреха с тесни ръкави до лактите с китени поли, касачета също като кършника, но късо, до под кръста, дорамчета – дреха подобна на жилетка, навуца и др. От вълната се изработвали още шарени чорапи, ръкавици, пояси червени и др. От кожата на овцете са шиели калпаци (капи) и кожуси. От вълнения шаек изработвали и женско облекло: сукмани, завески и постилки. Сукманите са боядисвани черни китени поли и с мъниста /яспри/ на полите, а завеските - китени и шарени предимно червени. Също такива са били и престилките. Сукманите се носили предимно зимно време, а завеските летно време. Добитият шаек повече продавали в градовете и други пазари, та дори и в Цариград. За изработване на черги и козаци, вътъкът бил приготвяван с махалки, а основата с вретено. В селището идвали дърндари, които разбивали стари дрехи, ярина и др. с уреди, подобни на днешните чепкала. За долно облекло, както на мъжете, така и на жените са служели ризи, добити от конопа и вълната. Обували са свински и говежди цървули. Мъжете носели червени пояси и кожени силафи /пояси/, в които пояси съхранявали ценности – пари, рабоши, тютюнарницата, огнивето, праханта и др. Момите и жените носели шарени вълнени чорапи до под коленете, връзани от горе с кюстек /връзка/ и украшения – колан с пафти металически, гривни, пръстени, обици и огърлици.

Жителите на селото са от славяно-български произход. Не е имало заселяване на други народности. По вяра населението е източно-православно. Писмената и говорима реч е в унисон с тази на населението от Врачански край. И по настоящем често се употребяват диалектни думи, останали от онова време. Такива са: рака, каша, казе, пакъо, мачка, оти-защо, лама-нима, итай, мажо-мъж, мги-им, дека-къде, одър-креват, сака-иска, он-той и др. Съществено различие на говора е имало с този на село Дупни връх. Големи разлики са съществували между двете села и в облеклото и накитите.

Името на село Осиково произхожда от дървото осика /топола/, каквато е имало доста много из землището. Съществува и легенда, че името на селото произхожда от насекомото “оса”, което се срещало доста много по дънерите на дърветата из района на селището. Друга легенда гласи, че името Осиково произхожда от първите поселници, дошли от Родопите, от село Осиково. Най вероятно, обаче, за произхода на наименованието на селото Осиково да произхожда от името на тополата осика.

Из района на селището съществуват много имена с историческо значение като: Войводен валог, Хайдушко седло, Хайдушко кладенче, Бойна дупка, Турски дол, Турски камък, Смилова падина, Желебска падина, Калугерски дол и др. имена, които свидетелствуват, че тук по време на робството ни под турците, са върлували хайдутите и са отмъщавали на турците. Турците, които извършвали зверства са пресрещани пътом от смели осиковчани, като Исмо от Ружиния род, Пацо Цинцарски, Стоян Нодин и др., които са ги убивали, вземали ограбеното и ги хвърляли местностите Турски камък, Ямата, Грамагъе и др. Тук са минавали четите на Панайот Хитов и Филип Тотъо през 1867 година. Те са били подкрепяни от местни жители. Из дневника на Панайот Хитов /”Моето пътуване из Стара планина”/ през 1867 г. четем на стр. 178: „На 26 юли 1867 год. преминахме Искъра и като се обувахме, насреща ни дойде потеря от 30-40 черкези, но се разминахме, без да се ударим. Тук си изгубихме далекогледа и се върна Иван Черногоореца, та го намери. На 27 юли излязохме на Врачанската планина и ходихме все по билото. На 28 юли прехвърлихме местността „Пърхови могили”, място съвсем безводно. Тук един дърводелец ни донесе едно буре вода от половин час място. На 29 юли преминахме покрай Дупни връх и отгоре над селото, из един път, излязохме на върха”...

По данни на историка Иван Ангелов от град Враца, Васил Левски е дохождал в Осиково и е организиран комитет за борба срещу турците. По данни на Димитър Дацев Гъонов в този комитет са влизали: Лило Кръстев Кунчов, Геоша Уруков, Васил Куцански, Стоян Стамболията, Гъоно и Стоян Спасови Кохови, Исмо Ружин и др. с ковчежник-секретар Кола Митров Асански, който след Освобождението е бил народен съдия и носеше псевдонима „Мировой”. Имало е и подържници на турската власт. Такъв е бил Трифон Семов.

Тъй като през землището на Осиково е минавал най-късият път от Софийско за Дунавската равнина, често минавали турци и привличали вниманието на местните мъстители и околните такива. Хайдутите излизали през лятото, отседвали денно време на Хайдушкото седло и край Хайдушкото кладенче, а нощем слизали в местността Ракията, където имало хан, причаквали пътуващите турци, обирали ги и ги убивали. Смели мъстители от село Осиково са били Дели Петър и Стамболията. Друг мъстител е бил Исмо Ружин, който 20 години е действувал. По данни на историка Андрей Цветков, находящи се в книгата му „Тайните и революционните комитети из робството ни под турците в някои Врачански села” от 1938 година, смел бунтовник от Осиково е бил Горан

Данколов-Йондето. Те са държали връзка с Вуто Василев Жабарски и Кола Бойчовски от село Оплетня, Павел Буляко от село Очиндол и Стоян Балабанеца от Пробойница. Всички били въоръжени с ковани големи ножове и пищови. Държали са връзка и са спохождали Цено Стоянов от град Враца и Марин Митов от село Згориград, членове на Врачанския комитет за борба против турците.

Има предание, че по време на феодалните размирици и кърджалийските нападения през 1800 година, подгонен е преминал Врачанския балкан Софрони Врачански, спрял при овчарите във Войводен валог, където бил нахранен, преоблечен и придружен до преминаването му на река Искър за манастира „Седемте престола”. От тогава, и по този случай този валог се нарича „Войводин валог”.

През 1876 година, минавайки, четници от разбитата Ботева чета били посрещнати от осиковски овчари и козари, нахранени и проводени към река Искър.

По време на робството в село Осиково е имало кръчма, собственост на Петко Ханджийски, а после – на Тупалиовци. Имало е кръчма в местността Бальовица, държана от дядо Петър Керефейски, в местността Ранията, държана от Павел Гацин. Имало е хан в местността Каличина бара под наименование „Боюк хан”, държан от Керефейците и в местността Пробойница под наименование „Ченгене хан”.

Старейшината на селото през 1875 година се знае, че е бил Симеон Коцов Зоров, който защитавал населението, а представител на берковчани в Берковския съд е бил дядо Васил Василски, който също е защитавал населението, а в състава на турския съд е бил някой си Алил, родом от село Осиково. Беглика и десетка са събирани от някой си Чауш. В неделен ден се събирали хората на конака /мястото намиращо се пред училището в Старото село/. Невестите връзвали цедилата си с децата за плета, който ограждал двора на конака. Тук свирджии свирели на гусла, кавал, цафара, гайда и тъпан. Играели са ситното хоро, къпавото, дългата, георгъовото, изместо и др. По полето /къра/, седенките и тлаките, са пеели песни. Баба Петра Начкова на 90 години предава много песни;

Запело е пиле у гора,

У гора, у люлякова,

Кое го пиле дочуло,

Оно е болно легнало,

Кое година, кое две,

Сиромах Стоян три години....

Заспала света Мария

на свети Петър на рамо,

Свети Петър я будеше;

Я стани света Марио,

да видиш чудо голямо...

При обработката на земята населението си е служело с дървено рало, с ралник /палешник/, мотика, търнокоп, вила, сърп и др. Печенето на хляба, предимно „просеник” /царевичияк/, като се хвърля измесено тесто в огнището и се покрива с жаравя и пепел или в подница по същия начин, или с вършини. Служели си с копаня, пахар и гърне, киселото мляко събирали в бурдаки, а маслото в таранжук. Осветлявали са се с огъня, който кладели в средата на жилището или газениче. Освен селските воденички в Жълти люб е имало и частни. Такива са Влаховата и Гецината в местността Сапачур, разрушени при наводнението през 1907 година. В местността Варовитица, при сливането на водите от Три кладенци, Изворо и Варовитица, била Митината воденица, която след Освобождението е изоставена поради изселване в село Тлачене.

Пощенската служба се е извършвала от куриери, които донасяли пощата от София, Берковица, Враца, а по късно от Елисейна. Старото Осиково /днешното Старо село/ се водоснабдявало от изворчето Глава, отстоящо на около 500 метра, като по канал и глинени тръби е доведена водата в селото и направена чешма, която съществува и понастоящем.

В писменни данни на Врачанския исторически музей се казва, че в района на село Осиково са намерени бронзови ранно-византийски монети от шести век - времето на император Юстиниан. Освен това, село Осиково се споменава в много турски документи. През 1870 година село Осиково е дало две оки пашкули. През 1877 година Осиково е имало 80 домакинства. Имало е 2386 броя овце и 1558 броя кози /без укритите/. Платен данък 17,748 гроша. През 1875 год. селото е дало общо данък на глава от населението 560 гроша, внесени от старейшината Симеон, внесени зърнени храни – десетък 701 килета цариградски /едно цариградско киле е равно на 18 оки или 701 килета по 18 оки е равно на 12,618 оки десетък, умножено по 10 прави 126,180 оки годишното производство зърнени храни /без укритото/.

По предание, населението на село Осиково е сформирано от два рода местни /туземци/ и преселници /аряни – религиозна секта/, и че родовете са 14, което съставлявало родовото дърво на бъдещото село Осиково. За родствеността на фамилиите най-вече свидетелствуват близостта на полските имоти, притежавани от домакинствата. По събрани данни от Георги Керейски родствени са фамилиите-туземци: 1/ Керейски, Кюхови, Трохльови, Пошунски, Кюзови, Крънчови, Реджови и Лигльови. 2/ Нодини, Статкови и Йошини. 3/ Зорови, Диманини и Мицови. 4/ Червенкови, Канини и Куцанови. 5/ Сульови, Гъзови, Пиклярски и Кунчови. 6/ Ангелови, Факирови и Труплъови. 7/ Рагъови, Динови. Зеленкови, Пандови, Дудоленови и Милени. 8/ Глогови, Коверкови, Ружини и Ханджийски. 9/ Главчови /Пенъови/, Влахови, Тороманови. 10/ Рунчеви, Цинцарски и Макарчови. 11/ Тужови, Шуликови, Горчови, Кьонини и Чукалийски. 12/ Манчови, Глухчови, Карамелски, Бръмбарови, Гецини, Аршинкови, Вълчови и Пиркови. 13/ Асански, Папирски и Жильови. 14/ Дафинови, Кюлтини, Караконджови. От рода „аряни” са: Тупалийски, Торбови, Дели-Иванови, Начкови, Пенчови, Данколови, Василски, Семови, Върнови, Сивчови и Балатутови.

Друг род е Гацини и Чолакови.

4. Селището от Освобождението до 1917 година.

Село Осиково след Освобождението ни от турците минава към Врачанско. Населението имало голяма вяра, че ще бъде освободено от турско робство от братята руси /Дядо Иван/.

По време на Освобождението 1877-1878 година в селото не е имало турци, обаче през землището, подгонени от руската освободителна войска, побягнали и минавайки, заграбвали, каквото им се случило, поради което населението се криело и особено са криели добитъка. Овцете затваряли в пещери и скрити места. През селото минали група руски войници – конници, които били посрещнати радушно от населението. Трябвало е да свалят горния праг на сгради, за да вкарат високите коне и да се подслонят вследствие големия студ.

По данни от Александър Величков Гъонов, намиращи се в централния архив на СССР-Москва /събирането на тези данни в 1877 година е извършено от руски военни лица и цивилни такива/ село Осиково имало 169 български къщи /578 мъже и 560 жени/, един двор цигани /2 мъже и 3 жени /, 410 дек. дворове, 1580 дек. обработваема земя, 860 дек. сенокоси, 64 дек. лозя, 880 дек. гора, 40110 дек пасища, 53 дек. вокъфчийство, добитък: 100 чифта волове, 220 крави, 171 коня, 2996 овце, 1828 кози, 196 свине, 17 магарета, 29 коли, 39 товари. Има училище, 9 мелници и една ковачница.

Завареният старейшина при идването на руските освободителни войски Цветко Петков Тупалийски бил заменен с Годор Петров Глогов и Годор Христов Чукалейски, които стояли начело на местното до 1893 година. От 1893 до 1917 година кметове са били: Коцо Симеонов Зоров, Никола Иванов Манчов, Иван Вутов Ханджийски, Петър Георгиев Ханджийски, Иван Стоянов Рунчев, Цветко Илиев Тупалийски, Цено Стоянов Рунчев и Александър Павлов Гацин.

През 1892 година е построено училище в Старото село на площада пред конака, наименовано Кирил и Методи. Състои се от две учебни стаи – голямата 7 на 8 метра с коридор и две други стаи. Двете стаи са служили за квартира на учителите и съхраняване на пособия. Постройката е паянтова, покрита с каменни червени плочи, изваждани от Иванов рът и донасяни с коне. Училището е правено по типов план от местни майстори при учителството на Георги Петков Ханджийски. През 1935 година плочите от училището са свалени и заменени с цигли. Пръв учител до Освобождението е бил Георги Петков Ханджийски. След това са били учители Коцо Стефанов от град Враца и други от Пловдив. След тях е бил учител Димитър Марков Терзийски от село Дупни връх /Дружево/, стоял до 1904 година. Той е учил децата от четирите отделения, като междуременно е кроил и шиел дрехи. След него идва Ненчо Петков Лингерски до 1908 година. След това Петър Боянски и Дарина Найденова и др. Периодически се откривали училища в махалата Гувна, в къщите на Торомановци и Ханджиовци. Голямата стая на училището служеше за изнасяне на утра и вечеринки. Дядо Лило Трифонов Тупалийски на 90 години предава: „Постъпих I отделение в частната къща на Годор Карамелски, а следващата година влезох в новото училище. Предаваше ни Митър даскало от Дупни връх. Бяхме 140 деца от четирите отделения. Делеше ни в две стаи. Учеше и пето отделение, в което учеха трима ученици”.

По данни на Петър Геонков Ханджийски, който е бил кмет през 1902 год., предадени на свещеник Симеон Коцов през 1939 год., дава следните сведения: “селото се е заселило преди 500-600 години от седем къщи. По-после се е умножило, но пак се делило на 12 бащини родове, така плащали и данъците си. Около преди 500 години е правена черквата, но под натиска на турския породител е била изоставена, а по-после през 1865 год. възстановена и осветена”. Той продължава „преди 120 години /т.е. през 1873 г./ къщите били 24. Преди 80 години – 60, а преди 50 години /т.е. през 1852 год./- 104. През това време всяко семейство е имало от 4 до 10 деца. Днес 10 юли 1902 година селото брои 188 къщи, заедно с тези, които са се изместили от района на селището. От преди 20 години е започнало да се измества из целия топрак, и сега старото поселище има 35 къщи, черквата и училището.

Населението след Освобождението започва бързо да нараства и да се изселва в селата на Дунавската равнина, като на един път са се изселили 40 къщи в селата Тлачене и Буковец, и други села. Те закупили евтина земя от бягащите турци – чифликчии и така се препитавали. Рода Хаджиантонови са от с. Осиково. Други

семејства от селището се изместват в различни райони на селището. Така се оформят махалите Гувна, Ръжица, Мрамор, Русинов дел, Лак, Мъжев дел, Кат, Батина поляна и Свражен.

Започва надпреварата за овладяване на повече земя и по такъв начин населението почва да се обособява в класи. В старото село е имало хан. Населението е ходело на пазар в град Враца и Берковица, и купувало стоки в натура и пари. Носили сирене, масло, шаек и др. Болшинството от населението изнемогвало поради тежките условия, при които били поставени и проявявало бдителност в икономическия и политическия живот. Настъпва епохата на капитализма, когато се оформят трите класи: работническа, капиталистическа и класата на дребната буржоазия. Класата на дребната буржоазия обхваща главно бедните и средни селяни, част от занаятчиите и дребните търговци. При капитализма селяните не бяха единна класа. Те бяха разслоени на три групи – бедни, средни и богати.

Класите, класовата борба и обществените отношения са ярко изразени и в Осиково през периода на капитализма. Населението в своето болшинство почва да обеднява, изселва се, а другите постъпват на работа в мините, железниците и др., което се дължи на постепенното загубване на частната им собственост, която преминава в ръцете по разни поводи на едрите земеделци и търговци.

Населението взе участие в Сръбско-Българската война – присъединяване на Северна и Южна България 1885 година. При прокарване на ж.п. линията София-Мездра през 1894 година населението също взе участие при работата в стачното движение.

Преди направата на каменния мост над река Искър се минавало по брод или с лодка /лагя/ за Лактник. В Национално-освободителните борби на Тракия и Македония е взел участие Петър Димитров Йошин, като се записал комита в четите на капитан Паница, Сандански и Чернопеев.

Населението взе участие в Балканската война 1912-1913 година и Междусъюзническата война, в която загинаха пет души. Взе участие в империалистическата първа световна война 1915-1918 година, в която са загинали 33 души. Войната завърши като победи за България.

Населението обедняло и изтощено от продължителната война и реквизициите, а войниците, под влиянието на Великата Октомврийската Социалистическа революция в Русия, вдигнаха Радомирското и Владайското въстание в 1918 година. Разбунтувалите се войници поискаха отмъщение и съд на Германската агентура. Участник във Владайското въстание е бил Петър Василев Динов, който е и раняван. Завърналите се от фронта войници в село потърсили отговорност от кметовете за направени своеволия при реквизициите, като е бил образуван комитет, с председател Петър Димитров Йошин и секретар Тодор Иванов Торбов, за издирване на злоупотреби и искане на наказание.

През периода от Освобождението до 1917 година беше време на капитализма, на потискане на народа и обогатяване на местната буржоазия. Населението чувствуваше преминаването на капитализма в световна система – империализма. Класите, класовата борба и обществените отношения са ярко изразени в село Осиково през периода на капитализма – период на война, разрушения, ограбвания и голяма експлоатация, и като резултат идва негодуванието на работническата и бедна селска маса, изразени в икономическите, политическите и военни години.

През този период беше закупен от селото Малевския и Пенчовия соват в местността Пършевица. Беше подобрена водата на извора Кат чрез иззиждане и

каптиране. Обработката на земята и отглеждането на животните се извършваше по първобитен начин. Извършваше се голяма експлоатация на горите, които се закупуваха от търговци и продаваха чрез гара Лакатник за София.

През всички времена на възход и падение, населението на село Осиково е пазело и предавало от поколение на поколение много песни и обичаи, изпълнявани по различни случаи – пастирски, жетварски, седенкарски, сватбарски, хайдушки, лазарски, коледарски и др.

Ето някои любопитни обичаи, запазени до наши дни, предадени от стари хора:

При сватби

Двама-трима най-близки на ергенина отиват през деня в дома на момата на годеж. Говорят с нея и с родителите и да се ожени за ергенина. След като разберат мнението на момата, че е в положителен смисъл, вечерта отиват повече годежари 15-20 души, като със себе си носят бъклица с вино. След известен разговор, свекърът, т.е. бащата на ергенина, подава на момата бъклицата, момата взема бъклицата и отива при баща си, и му я подава да пие от виното, като му целува ръка. Той взема бъклицата и след известна благословия пие от виното. След това момата дава бъклицата на майка си, която прави същото. После момата дава бъклицата наред на присъстващите, като всеки и дава пари колкото обича. При това положение се счита вече, че годежът е станал. След това се слага скромна трапеза и се яде и пие. После момата отива с годежарите в дома на ергенина. Там престоява 10-15 дена, през което време невестата ношува при друга девойка до сватбата. За устройството на сватбата близък човек на сватбарите обикаля близки, роднини, приятели и др. с венец на барде с ракия и ги кани за сватба. Родителите на момата отделно по същия начин канят своя род на сватбата – така наречени момини. На сватбата в двора се устройва дълга трапеза, на която от десната страна седат момините, а от левата – роднините на младоженеца. На централно място, в началото на трапезата седат кръстника и старокята. Преди това сутринта рано младоженците, заедно със своите близки, под звука на гайдата и тъпана, отиват в черква при свещеника да се венчаят. Свещеникът залюлява полюлея, и подредени младоженеца и невестата, след тях кръстника, който държи сребърни венци на главите им, като ги премества четири пъти и заедно със старокята и стария девер обикалят масата, на която е поставено евангелие и кръст, три пъти. При кръстосване на венците на главите на младоженците, кръстникът внимава да не ги докосне, за да не се бият. След тази церемония и молитвата на свещеника, в която силно се подчертава неравенството и подчинението на невестата на съпруга си, се започва честитяване за щастлив живот. След това свещеникът извежда сватбарите навън, като на вратата невестата дарява свещеникът с чорапи. До отиването в черква, невестата се води под ръце от двама младежи, близки на младоженеца, а младоженеца се води от две девойки, близки на невестата, а при връщане от черква, младоженецът поема невестата под ръка. При връщането у дома се гърми с пушки и револвери, така както се гърми и при сгодяването. След това по-смел мъж се праща с погача в торба, заметната на тояга през рамо, при сватовете, за да ги покани да дойдат на сватба. Там те вземат погачата му, слагат друга, като окачват отзад опашка от овен, червят му лицето и му окачват през врата една връв лют пипер, и го изпращат. През същото време всичките сватбари, заедно с музиката, отиват в дома на кръстника да го доведат, като

същият дава кратка гощавка. Момините се присрещат с музиката, като на портата невестата с котел и кърпа полива и си измиват ръцете, а момините хвърлят в котела с водата монети. Други сватбари, от страна на младожонца, присрещат конете, които носят невестиният дар /чеиз/. Дълго време става гоненето на конете да бъдат хванати и прибран дара. Конникът се съгласява да слезе и предаде дара след като му се заплати известна сума в пари. Всички сядат на трапезата и започва разнасянето на мезе и даване на ракия, а след това невестата, заедно с булката на стария девер, дават китки на трапезата и ракия, които се заплащат според желанието. След обедването се дава вино с канче, гребано от бял котел. След даването на китки, ракия и вино, и обеда, невестата дарява, като започва от кръстника, след това старокята, по посока в дясно и съответно получава дар и пари. Така продължава даряването и на всички останали сватбари. Моминът се дарява от невестата, а роднините на младожонца – от свекървата. От стари времена, а и до наши дни, дарът се приготвява саморъчно за момата от невестата, а за младожонца – от свекървата, по което се съдело за трудолюбието на невестата. При даване на дара, две двойки от по-стари жени ходят след невестата и пеят стари сватбарски песни „Събрали се два рода...”.

Надвечер сватовете тържествено се изпращат с музика. По същият начин се изпращат и кръстника и старокята. Невестата през това време сядна на дръвника, забраждат я с бариш /забрадка/, става, пресича една жегла от дреново дърво с брадва и я повеждат за вода с кобилица и менци на рамо. На отиване менците се носят от стария девер, който налива един котел три пъти, и невестата три пъти го ритва с крак и го разлива. Котлите, напълнени, се предават на невестата и се връщат в къщи. Вечерта близките на младожонца наново сядат да ядат и пият, през което време младоженците са в брачната стая. По късно идват младоженците и дават подсладена ракия и с това се завършва церемонията за деня. На другия ден, понеделник, младоженецът рано обикаля роднините с барде с ракия, обвито с червено боядисана вълна и ги кани на повъртки – на ядене и пиене в моминския дом. Тъщата дарява младожонца с козак и една дребена черга през рамо на тояга, като на същата тояга тъщата се увисва, за да провери дали зетя е силен /як/. На невестата дават една къделя, надената на хурка, която забожда на кръста си, и при тръгването не ѝ се позволява да се обръща назад към бащините дворове.

При неуспешен годеж церемониите, посочени по-горе, не се извършват и годежарите се връщат недоволни.

Женитбите се извършвали преди всичко от родителите, като се е държало за имотното състояние /богатството/. Трудно било бедна девойка или беден младеж да вземе мома или ергенин от богат род. Имало е случаи на насилствени женитби /отвлечане на невестата/.

Интересни обичаи и тържества се извършвали в чест на новородено дете, като се ходело на сповойник, правене на кръщение и други обичаи, за да се насърчава раждаемостта.

Запазени са и седенкарски обичаи и тлаки. Седенките се провеждали в домовете и някъде по ливадите, край накладен огън. При седенките момите предат или плетат, а ергените край тях седат, като заедно с тях свирят на народни инструменти и пеят седенкарски песни, като „наклала Ненка седянка, на Ненини вратници. До Ненка седят троица, троица млади ергени...”. Тук се играели кръшни хора. При тлаките се извършвала определена работа на стопанката, която ги гощавала. Правени са и беленки на царевица.

Други обичаи са при жътва и копан. Това са трудови обичаи на взаимопомощ при усилените летни кампании. Тук се извяват трудолюбието и похватността на ергените и девойките.

Обичаи при лазаруване

На Лазаровден, моми 18-20 годишни, пременени в пъстра селска носия, с кошница в ръка, ходят из къща в къща и пеят лазарски песни “Тука лани дойдохме, Лазаре, Лазаре. Тука има два брака, Лазаре, Лазаре, два брака, близнака, Лазаре, Лазаре...”. Онези домакини, които притежавали кошери, им пеят на кошерите, като се залавят на хоро и в средата слагат една земяна паница с вода, която обикалят три пъти. В кошниците събират дадените им от домашните яйца. Вечерта се събират в определена къща, където седенкуват цела нощ с ергените. Сутринта вземат едно рещо и отиват на барата да си избират кумица. Всяка слага белег в рещото, след което същото се потапя в реката и кой белег тръгне най-напред – тя ще бъде кумицата. Връщайки се всички пеят: “Напред, напред, кумице ле, че си се напред паднала...”. У дома кумицата ги почерпва и си отиват. След една седмица, на Великден, всички и отиват на гости, където тържествено прекарват празника.

Интересни обичаи има и при коледуването, като малки деца-коледарчета, ходили през деня от къща в къща с навърти /тояжки с нарезки/. Стопанката хвърля върху главите им жито, а те хорово извиквали “да се роди!”. За благопожеланията стопанката им давала колачета из рещото. Водачът на коледарчетата влиза вътре в къщата, отваря вратата на печката и бърка вътре с навъртата в пепелта, изговаряйки „шиленца, пиленца, яренца, агънца, детенца, котенца, да се роди...”. Вечерта, няколко старци, които могат да пеят, ходят по домовете и пеят “Стани Нине Господине, тебе пеем, бога славим, колко капки в морето, колко звезди на небето – толкоз здраве в тази къща”. И отивайки си, запяват “Завило се е орленце, горе, горе в синьо небо”.

При сушави години се е провеждало религиозния обичай “Вайдудуло”. При обичая “Заговезни” са въртели оратняци, люлеели са яйца, баница, а за Великден са боядисвали яйца. Заговевало се е за Коледа и Великден по 40 дена, а за Богородица – 15 дена. Тези пости преследвали икономия на мазнини и от здравен характер.

С голяма радост трудовите хора и пастирите посрещали валежите от дъжд, като са пеели „удари ситна летна роса... запяло е пиле...”.

Съществували са и обичаи „Оброци”, които са показател на вяра в свръхестествени сили.

В по ново време се провежда обичай на колективно и тържествено изпращане на новобранците.

5. Селището от 1917 година до 9 септември 1944 година.

Резултатът на Първата световна война е победата на Великата Октомврийска социалистическа революция. Създадена бе революционна обстановка и в България. Въвлечен против волята си в жестоката първа империалистическа война, и оставен сам да отбива атаките на съглашението на южния фронт, в края на 1916 година и началото на 1917 година, българският народ се оказал в много тежко положение. В страната настъпила небивала

спекулация, скъпотия и глад, от които страдали най-много бедните градски и селски маси. От тежкото положение се възползвала буржоазията, за да трупа големи печалби. Подобно е било и положението в село Осиково.

Основаването на Българската социалдемократическа партия /БСДП/ на 20 юли 1891 година от Димитър Благоев е голямо събитие в новата история на България. Основаването на Българския народен земеделски /БЗНС/ в края на 1899 година от Цанко Бакалов е също голямо събитие. Тези две партии – на работниците от града и трудовите селяни, водели непрекъсната борба против множеството буржоазни партии. В началото на 1919 година се учредява БЗНС с председател Димитър Николов Кюлтин. В края на същата година се учредява и Българската работническа партия (БРП) със секретар Симеон Петров Трупльов. Освен тези партии, е имало и още много други буржоазни и дребно- буржоазни партии.

Населението се е занимавало главно със земеделие, скотовъдство, дърводобив и занаятчиство, а е имало и работници служещи и извън селището.

Населението добивало много картофи, които откарвали на полските села из Дунавската равнина с коне и коли, и ги сменяли за царевича и жито. Недоимъкът от зърнени храни принуждавал осиковчани да отиват на бране на царевича в полските села и на жътва в Софийско. Тежък бил животът на балканджията, но пък затова винаги борчески настроен.

След подменяването на множество буржоазни партии – либералната, народняшката, радославистката, стамболовата, демократическата, на широките социалисти, радикалите и др. под напора на народните маси през 1919 година идва на власт, чрез избори, БЗНС с Александър Стамболийски. Режимът на БЗНС и в селото ни провежда редица прогресивни мероприятия. Беше построена сграда и открита за първи път прогимназия, наименувана „Отец Паисий“. При тогавашната образователна система училището имало две степени – начална и прогимназиална. Двете степени образуват основното образование. Началната степен обхваща I, II, III, и IV отделение /класове/, а прогимназията обхваща I, II, III прогимназиален клас. Обучението се водеше за началната степен слети отделения, както в Старото село така и в Гувна, които бяха доста многолюдни. По-късно в Гувна започнаха да се водят разделни, а в Старото село непрекъснато слети паралелки. От 1968 г. училището в Старото село беше закрито, поради намаления брой на децата. След Освобождението от турско робство обучението в началния курс беше задължително. Учениците от I и II отделения пишеха с плавец на плочи /табли/ до 1926 година. До откриването на прогимназията, местните младежи и девойки са получавали само начално образование, а желаещите да учат прогимназия са ходели в други селища, като Вършец и Враца. И поради това болшинството младежи не завършваха прогимназиално образование. Учениците бяха районираны по училища. Децата от Мрамор, Градишки връх и Русинов дел ходеха на училище в Старото село, а останалите се учеха в училището в Гувна. Обучението се водеше целодневно по 2-3 часа преди обед и 2 часа след обед. През периода от 1890 до 1919 година не е имало местни учители. Първи местни учители след тази година са Цвятко Симеонов Кюзов, Васил Павлов Кьонин, Димитър Симеонов Рагев. Същите са имали средно образование.

През управлението на БЗНС беше уредено медицинско обслужване на населението чрез един фелдшер. По същото време бива прокарано ново трасе и път от Осиково за Лакатник и до Балкана. По инициатива на ръководителите на БЗНС и БКП през 1921 година бива образувана кредитна кооперация,

наименована „Соколец”, която е просъществувала около три години и преустановила своята дейност, вследствие ударите на частните търговци. Бяха направени подобрения на някои водоизточници. Населението подкрепяше мероприятията на БЗНС, с изключение на някои буржоазните елементи в селото.

Мечтите на нашите борци за свобода и независимост – Раковски, Левски, Ботев и др. възрожденци не бяха напълно осъществени, защото ако българският народ беше оставен сам да определи формата на своето управление, то още тогава щеше да бъде Народна Република, за каквато мечтаеха те. Вместо народна власт и народна република, реакционните сили в лицето на крупната буржоазна капиталистическа класа и с активна подкрепа на германската агресивна политика, чрез своите ловки дипломати, сполучи да натрапи на честния български народ Кобург- готската династия. Тая династия се противопостави на славянската солидарност. Тя причини на българския народ големи нещастия – три национални катастрофи. Крупната буржоазна капиталистическа класа и найната национална шовинистична политика имаха други интереси, но не и тези на българския народ. Българският народ прави няколко опита да смъкне монархията и поддържащата я реакция. Такава бе радомирската революция, която впоследствие обяви република и завърши с нечувани жестокости във владайските събития.

9 юни 1923 година е кървава разделна линия между новата политическа история, от която започва пристъпа на фашизма – пълното и всевластно настъпление на немското политическо и икономическо заробване на страната ни. Оформи се народно негодувание, което се изрази в народно въстание против кървавия монархически режим. Икономическият живот в селото не бил на завидна висота. Тогава били около 200 домакинства. Населението се занимавало със скотовъдство, малко земеделие, дърварство и гурбетчийство. Мизерията и нищетата са съпътствували живота на всички селяни.

След ликвидирането на турския феодализъм, който в нашите балкански селища се извършва малко преди балканската война, в селото се оформиха два различни слоеве: от една страна беднотията, която чрез ангария и изполици се подлагаше на нечовешка експлоатация и от друга – богатите селски чорбаджии и търговци на дървени материали. Чорбаджиите винаги давали тон и узурпирали правата на населението, потискали го и винаги се представяли като ревностни защитници на монархията и тогавашната власт. Политическите групировки се очертават след първата световна война. От началото партията на БРП/к/ и земеделският съюз водят разединена самостоятелна политика до 9 юни 1923 година, когато железният юмрук на кръволака Цанков се стовари върху главите на земеделците, след което отчетоха погрешния път на своята политика и приеха съюз с комунистическата партия. Този съюз влиза във величава борба срещу превратаджийската власт на Цанковия режим през есента на 1923 година. Макар селото и да било откъснато от големите политически центрове, населението никога не преставало да се интересува от общото политическо и икономическо развитие на страната. Двете най-селски партии- Комунистическата и Земеделският съюз, са държали връзка с Враца и София. Двете партии са знаели, че назряват събития от исторически мащаб и се готвели упорито да участвуват в същите.

Учителят от селото Цвятко Симеонов Кюзов е бил лично познат на Георги Димитров, който провеждал през 1919 година публично събрание в село Елисейна, на което присъществувала и група от село Осиково, начело с Цвятко

Симеонов Кюзов. След събранието Георги Димитров, заедно с групата от село Осиково, идва през Лакатник в Осиково и пренощува в дома на Цвятко Симеонов Кюзов. В разговор с групата е казал, че комунизмът ще дойде в скоро предстояще време, който трябва да бъде в ръцете на работниците. След пренощуването, Георги Димитров се отправя през Балкана за мина Плакалница, придружен от групата осиковчани.

За готвещото се въстание в село Осиково са получавани инструкции от Окръжния революционен комитет в гр. Враца посредством Тодор Иванов Найденов по убеждение комунист. Той държал постоянна връзка със секретаря на партийната организация Симеон Петров Трупльов. На 14 септември 1923 година Симеон Петров Трупльов получава указания за бдителност поради приближаващите дни за вдигане на въстанието. Той предупреждава своите съмишленици и водача на БЗНС Петър Димитров Йошин, а самите те поемат пътя на нелегалния живот и работят тайно за предстоящото въстание. На 18 септември 1923 година се провежда първото събрание в гората в местността Турски камък, под къщата на Симеон Петров Трупльов между земеделци и комунисти. На събранието присъстват около 20 души между които са: Симеон Петров Трупльов /к/, Петър Димитров Йошин /з/, Павел Геонов Зеленков /з/, Тодор Иванов Торбов /з/, Милан Петров Трупльов /к/, Величко Симеонов Рагев /к/, Георги Горанов Асански /к/, Георги Горанов Чукалейски /к/, Стоян Павлов Гацин /к/, Лило Коцов Кюлтин /з/, Ангел Йончев Караконджов /з/, Вачо Антонов Трупльов /к/, и др., на което се решава да се въоразат всички активни членове, кой с каквото може, защото се очаква в най-скоро време да избухне въстанието. Дава се тържествено обещание за единодействие между комунисти и земеделци срещу общия враг.

На 22 същия месец, през нощта се провежда ново събрание в местността Чучурски рът, на което присъствуват около 40 човека. На това събрание се съобщава, че на някои места е избухнало въстанието, и че се очаква да избухне в цялата страна. Пристигналият от град Враца Тодор Найденов съобщава на Симеон Петров Трупльов решението на Окръжният революционен комитет за въстанието и задачите на осиковчаните, и згориградчаните- да вземат участие при превземането на казармите и пощата в гр. Враца, но поради късното съобщение революционната група в село Осиково остава да действа в самото село. На 23, по нареждане на Симеон Петров Трупльов, революционната група е извикана в местността Три кладенци, където се съобщава оперативния план на действие. На същото събрание се избира революционен комитет в състав: Симеон Петров Трупльов за председател, Петър Димитров Йошин – помощник комендант и Павел Геонов Зеленков – за член. Същият ден групата се разгръща в боен ред и завзема общината без особена съпротива. Народната власт е установена. Революционният комитет нарежда да се арестуват всички видни лица от свалената власт и издават прокламация за обща мобилизация от 16 до 60 годишна възраст. Площадът пред общината е изпълнен с хора. За доброто организиране на въстанието имал заслуги и авторитета на Иван Атанасов Кинов, който посещавал селото.

Въстаниците имали добра връзка със селата Вършец, Горна и Долна бела речка, завод Елисейна, Згориград, Очин дол и Лакатник. Явилите се около 120 души се разделят на четири бойни отряда: първи боен отряд с командир морския офицер от Варна Стефан Трифонов – 30 човека, втория – с командир Никола Андреев от София, третия – с командир Симеон Петров Трупльов от село Осиково с 20 души, четвърти - с командир Петър Иванов Долчов от село Долна бела речка с

10 души. Всички отряди били слабо въоръжени с пушки, пистолети и бомби. Въстаниците се отправят за гара Лакатник, за да прекъснат линията София – Мездра и да се попречи на придвижването на цанковите войски от София за Северна България. На 24 септември революционният комитет съобщава оперативният план на командирите за овладяването на ж.п. гара Лакатник, като бойните отряди се отправят по различни посоки към гарата. Същия ден от София пристига войска с майор Паунин и се откриват стрелби от двете страни. Прави се опит за преминаване на реката. На няколко пъти атаките на въстанието са отбити. Станало разместване на бойните отряди и се успява да се прекъсне линията в местността Варианта от Ангел Нанчов Глогов и Величко Симеонов Рагев. През нощта срещу 25 пристига друга група шпиц-команда, която през Елисейна и мина Плакалница се явява в гръб на въстаниците. Селото е обстрелвано с оръдия, картечници и пушки и окупирано от войската. Между въстаниците настъпва паника.

Революционният комитет нарежда за разпускане на въстанието и бягане. В селото започват арести. Изловени бяха болшинството от въстаниците. Същите са подложени на нечувана жестокост. След това закарани на гара Лакатник. На 26 септември след обяд връщат от гара Лакатник четирима от арестуваните въстаници: Йордан Куртев, Димитър Бояджиев, Стефан Трифонов и Милан Петров. Откарват ги през махала Ръжища над скалите срещу гара Лакатник, където ги разстрелват и ги набутали из скалите. Въстаниците геройски, до последен миг на живота си, се държали пред палачите. На това място е издигнат паметник, който напомня на бъдещото поколение за знайните и незнайни борци, паднали в жесток бой с народните врагове за народна свобода, братство и равенство.

Главният ръководител на въстанието Симеон Петров Трупълъв минава в нелегалност и от гората срещу неговия дом наблюдава изгарянето на къщата му. Палачите бутали жена му и децата му живи да изгорят в огъня и не позволили нищо да се изнесе от къщата му. След това минава границата за Югославия и от там за Съветския съюз, където прекарва в емиграция 13 години. Помощникът на Симеон Петров, Петър Димитров Йошин е заловен и арестуван. Вкарват го в конски вагон и откаран в град Враца за разследване и разстрел. Той успява да избяга и емигрира две години в Югославия. Мнозина от арестуваните биват инквизирани, лежали в затворите, а по късно амнистирани. Така в четири дневен бой с цанковите шпиц-команди завърши една епична борба на 120 въстаници от село Осиково и съседните села за народна свобода и човешко добруване. Това бе единственото въстание в Искърското дефиле. След разгрома на въстанието борбата не престава. По специални канали от Югославия се завръща Симеон Петров и се създават нелегални бойни петорки, чрез които се поддържа бойния дух и се провеждат разяснителни мероприятия по бъдещите задачи на партията. При атентата в черквата София през 1925 година отново вълна от изстъпления на фашистите залива прогресивно настроените хора – комунисти и земеделци, обвинени в участие в тройки и петорки, като известна част от тях биват отново хвърлени в затворите и полицейските участъци, и подлагани на нечовешки инквизиции.

Под напора на прогресивни младежи и търсейки начин за легална комунистическа дейност през месец ноември 1927 година в селото се учредява народно читалище „Пробуда” с 71 членове под ръководството на прогресивните учители Димитър Симеонов Рагев и Васил Павлов Кьонин и членове на управителния и контролни съвети – Георги Младенов Керейски, Ангел Коцов

Асански, Тодор Горанов Асански, свещеник Симеон Коцов, Георги Горанов Чукалейски, Цветко Георгиев Главчов, Цветко Димитров Трифонов, Георги Николов Манчов. Читалището е представлявало истинска школа за възпитание на прогресивни младежи. То не преустановява своята дейност и през най-тежките години на монархо-фашизма. Изнасяни бяха ежегодно сказки, вечеринки, утра, както в училището в Старото село, така и в това в Гувна. На театралната сцена изявяваха своите прогресивни убеждения и театрални способности много младежи като: Тодор Димитров Статков, Петър Димитров Чукалейски, Илия Киров Реджов, Георги Христов Николов, Александър Величков Гъонов, Васил Симеонов Трупълъв и др.

Поради липса на помещения, подходящи за целта, биват наемани частни къщи, където при крайно неудобни условия се провеждаше културно-просветната дейност. Читалището имаше библиотека с прогресивно съдържание. През същия период населението, при избори за народни представители, окръжни и местни органи на управление, винаги е провеждало борба, въпреки терора е успявало в изборната борба.

Петорките и тройките са събирали помощи за интербригадистите в Испания. Пряк участник в гражданската война в Испания е Цвятко Кръстев Диманин.

През 1928 година бе построена едноетажната сграда от две стаи, която обслужваше общински, училищни и здравни нужди, а сега служи за детска градина. Същата година бяха направени резервоари на двата извора Корита. Сегашната общинска сграда е построена през 1935 година при кметството на Никола Осиковски – кмет на гара Лакатнишката община и кметски наместник на село Осиково Ценко Григоров Тупалийски. Ненко Григоров постави началото на регулацията на селото. По това време бяха подобрени – иззидани с камък изворите: Чучур, Три кладенци, Стубело и Тороманския кладенец. През 1928 година по тръби до горна Ръжища беше отведена водата от м. Церо по инициатива на Петко Колов Зоров. В Балкана беше построен обор за селския добитък за лагеруване през лятото. Като общ имот на населението, освен водениците в Жълти люб, бяха и общия соват в местността Пършевица, гората в местността Говедарника, Търсово залог и Каличина бара, която беше изсечена през 1941 година с цел за набиране средства за построяване на училище. Обща беше и гората в местността Котлината, за която селото води дело през 1936 година със самозваните седем домакинства, местни търговци и чорбаджии.

През 1941 започна отново да работи потребителната кооперация, за което имат големи заслуги Георги Младенов Керефейски, като председател без възнаграждение и Ангел Коцов Асански като счетоводител. По същото време беше направена мандрата в местността „Каличина бара”.

Тъй като населението и добитъкът от дълги години беше лишено от достатъчно вода, през 1940 година се започна каптирането на водоизточника „Мушат”, отстоящ на около четири километра от Гувна и изкопаване на канал за водата. Същият се довърши през 1945 година при работническо-селската власт на Отечествения фронт, като се направи резервоар в Стипченското лице. По същото време се започна изкопа на новото училище, което се работеше по изработен план от архитект Дограмаджиев от град Враца. Направиха се изкопите и се иззидаха основите от местни майстори. До 1944 година населението продължаваше да живее без особени придобивки и нововъведения в селското стопанство и животновъдство. Извършваше се поголовна сеч на горите, от които се добиваха кубизи, а от дребната вар се добиваше вар. Гората

беше закупувана на ниски цени от стопаните. Населението добиваше ракия от джанки и круши, като до 1944 год. имаше в селото 47 казана. Селото имаше пет кръчми и три малки бакалници. Къщите бяха паянтови постройки, а след 1932 година започнаха да се строят тухлени къщи. Работниците и бедните и средни селяни бяха експлоатирани. Създадох се нови класови отношения.

През 1941 година фашистка Германия отвори война на Съветския съюз и за късо време навлезе в нейната територия. България беше придатък на Германия. Българският народ начело с Комунистическата партия водена от Георги Димитров и др. призоваваха българския народ да не допусне използването на своята земя и своята войска за разбойническите цели на германския и българския фашизъм и да подпомогнат Съветския съюз в освободителната му борба. Българското население беше оставено без всякакви грижи от фашистката власт. Беше създадена купонна система.

Да се попречи на управляващата фашистко-буржоазна власт да бъде въвличена България в услуга на фашизма, под ръководството на ЦК на БКП бяха образувани в България партизански чети, отряди и бригади по райони. Освен към разгръщане на партизанското движение, Партията призоваваше масите към организиране на бойни групи за извършване на саботаж. Създаден бе Отечествения фронт през лятото на 1942 година по инициатива на Георги Димитров.

Много другари от селото бяха уличени в антифашистка дейност, залавяни, малтретирани, съдени и пращани на принудителна работа и уволнявани. Така Иван Димитров Тороманов и като войник в армията през 1942 г. бива заподозрян в антифашистка дейност и изправен пред военен съден и осъден на доживотен затвор. Младежът Петър Димитров Чукалейски, член на РМС и на Околийския ремсов комитет, град Враца, развива активна дейност, като организира младежта в Осиково и околните села и бидейки по-късно на работа в Рила планина, се включва в партизанския отряд „Коста Петров”, където в бой с врага бива убит в началото на 1944 година. Годор Димитров Статков, Георги Петров Зоров бяха осъдени по ЗЗД за проявена антифашистка дейност. Славена Николова Чукалейска и др. са пращани на принудителна работа.

При преминаването на партизанската бригада „Христо Ботев” от Берковския балкан през Пробойница за Лакатник в началото на 1944 година, от град Враца беше изпратена войскава част, която да пресече пътя на бригадата. В Осиково тя беше пресрещната и въздействувано чрез подкомисаря Гоцо Геров Данколов, да бъде задържана войсковата част за известно време, в резултат на което повечето от войсковата част, заедно с командира и подкомандира Геров, се връща обратно във Враца, а малка част от нея стига до гара Лакатник. Има и други прояви на подпомагане на партизанското движение.

Но ето че дойде изгрева на свободата. Чрез Съветската армия на Трети Украински полк, при командването на маршал Толбухин, България бе освободена от фашистко робство. Същевременно партизаните се спуснаха от планините в градовете и селата, и установиха с помощта на населението по места Работническо- селска власт на Отечествения фронт на 9 септември 1944 година.

Непосредствено след 9 септември през селото преминаха Съветски войски, посрещнати най-радушно с обич и цветя.

След победата на деветосептемврийското въстание Отечественият фронт сключи примирие със Съветския съюз и направи подготовка за участие в

Отечествената война. Населението взе дейно участие и изпълни достойно поставените задачи „Всичко за фронта, всичко за победата”.

Подгонена по бойните полета на Югославия и Австрия, Страцин и Драва, в бой с отстъпващите разбити хитлерови войски загинаха офицера Гоцо Геров Данколов, Васил Симеонов Труплъов и Петър Димитров Йошин.

Първи лица от селото, добили висше образование от Освобождението до 1944 година са: Никола Стоянов Кьонин /Осиковски/- юрист, Димитър Цветков Тупалийски – инженер- строител, Димитър Тодоров Асански – правист-адвокат и Цветко Александров Гацин – география-учител.

6. От девети септември 1944 година до днес – 1973 година.

Събарянето на монархо-фашистката диктатура и установяването на народно-демократичната власт е едно от най-крупните събития в историята на българския народ. Десетилетия трудещите се маси под ръководството на БКП водиха упорити борби против реакцията и фашизма, с които подготвиха спечелването на 9-то септемврийската победа. Тази победа, обаче бе спечелена при решаващата помощ на Съветската армия.

Победата на 9.IX.1944 год. сложи край на капиталистическото господство в нашата страна и откри пътя за построяване на основите на социализма и комунизма. Беше премахната експлоатацията на човек от човек и установен принципа – всичко за благо на човека.

На 9.IX.1944 год. бе премахнато фашисткото господство и се установи народно-демократична власт и в село Осиково /Миланово/.

Тук пристигна политзатворника Иван Димитров Торомански, напуснал затвора, и заедно с местните членове на БКП, БЗНС и младежки привърженици на Отечествено-фронтовската власт беше заета общината без съпротива. Беше установен първия народен общински съвет с председател Симеон Петров Труплъов. Едновременно с това започнаха и разпоредбите на новото административно управление. В селото пристигнаха група съветски войници с офицера Павел, които бяха посрещнати на площада най-радушно от стеклото се население и ръководителите.

Непосредствено след 9.IX.1944 година от селото бяха извикани в казармата войници от запаса, за да участват в Отечествена война. Населението осъществи призива на партията „Всичко за фронта, всичко за победата”, като даде много предмети: ръкавици, чорапи, пешкири и др. необходими за войниците. В началото на 1946 година се учреди организацията Отечествен фронт с председател Тодор Иванов Торбов. След него става председател Димитър Симеонов Рагев, а от 1958 година и понастоящем е такъв Иван Георгиев Динов.

Отпочнаха се мероприятия за преодоляване на стопанската разруха – резултат от Втората световна война. Населението се отзова на организираната подписка през 1945 година за вътрешен държавен заем /заем за свободата/. Отечественият фронт проявяваше бдителност към проявите на противонародната опозиция. При референдума 1946 година взема сто-процентово участие при изборите за Велико народно събрание на страната на Отечествения фронт. Победата на деветосептемврийското народно въстание извърши коренен преврат в културното развитие на селото. Никога преди това, при господството на капитализма, не са съществували такива благоприятни условия и то под

непосредственото въздействие на народите на Съветския съюз и страните с народна демокрация. Населението взе участие в изпълнението на петгодишните планове за развитие на народното стопанство -1952 година, и при заема втора петилетка 1954 година, и тази на селското стопанство 1955 година.

През 1951 година се извърши цялостно ограмотяване на неграмотните лица в селото, а на други беше повишено, за което взеха участие всички учители.

Разгърнаха се невиджани до сега в историята на селото мероприятия в строителството, както в обществения сектор, така и в частния. Беше довършен водопровода от Мушат и направен резервоар в Стипченското лице през 1945 и 1946 година. По-късно, през 1970 година беше разширен. Продължи строежа на двуетажната масивна училищна сграда. Същата има осем класни стаи и други помещения за пособия. Строителството се извършва при упоритото и правилно ръководство на председателя на съвета Величко Тодоров Зоров и беше завършено през 1950 година, като в началото на 1951 година учениците влезоха в новото училище при директор Димитър Симеонов Рагев. Училището носи името „Отец Паисий” по приемственост от училището от 1921 година.

По предложение на Отечественофронтовския актив и при тържествено събрание, село Осиково се преименува през 1950 година село МИЛАНОВО на името на загиналия въстаник през 1923 година Милан Петров Трупльов. Ежегодно, при голям ентузиазъм, се празнуват чрез манифестации, литературна част, трапези, музика и хора, както 9 септември, така и 1 май.

През 1956 година ,при голямо желание на населението, селото премина от Врачанска в Свогенска околия, Софийски окръг. През 1959 година селото се обособи в централна община гара Лакатник. Трудовото кооперативно земеделско стопанство е основано в края на 1950 година, носещо наименованието „Червена заря” с 205 членове и с управителен съвет: Симеон Петров Трупльов – председател, Величко Тодоров Зоров – зам. председател, и членове: Стефан Димитров Зоров, Илия Петров Чукалейски, Цветко Стефанов Червенков, Иван Василев Главчов и Георги Тодоров Червенков, а контролен съвет: Тодор Димитров Статков – председател, Димитър Симеонов Рагев – секретар и Младен Лилов Дафинов – член. По-късно са били председатели на ТКЗС Цветко Николов Ценов и Стефан Димитров Зоров.

През 1956 година ТКЗС Миланово беше обединено с това на селата Лакатник, Дружево и Оплетня с център гара Лакатник и наименование „Балканска комуна”. За възстановяване на стопанската разруха бяха организирани, както от национален мащаб, така и от селото, младежки бригади. Младежта, както преди 1944 година, така и след това, е проявявала активен организационен живот. До 1944 година в селото имало РМС с членове: Илия Киров Реджов, Иван Димитров Торомански, Георги Христов Николов, Петър Симеонов Трупльов, Петър Димитров Чукалейски и др. Освободени от монархо-фашистката власт, организациите на РМС и ЗМС обхващат болшинството от младежите и са активни поддръжници на новата народна власт. С цел да изгладят идеологическите противоречия на тези две младежки организации ,те по-късно бяха обединени в Съюз на народната младеж /СНМ/. След смъртта на Димитров, тази организация беше преименувана Димитровски съюз /ДКМС/ по примера на Съветския комсомол.

През 1947 година по инициатива на БКП и ръководството на СНМ бяха създадени национални и местни младежки бригади. Бяха организирани над 120 души в тримесечна младежка бригада, която имаше за задача да подпомогне с доброволен труд при изграждането на новостроящата се училищна сграда -

вадене на пясък, направа на тухли и др. Ръководители на бригадата бяха Цвятко Иванов Младенов, Никола Иванов Бонов, Димитър Тодоров Торбов и др. Младежта взема дейно участие в агитационната работа при образуването на ТКЗС.

Трудни бяха първите години на кооперативното стопанство. Земята беше разпокъсана на безброй парчета, разделени от високи синури /межди/. От тези разпокъсани парчета бяха образувани по-големи кооперативни блокове, обхващащи най-хубавата земя на селото. Някои отделни домакинства притежаваха имоти във Врачанска и Михайловградска околия. Със съдействието на съответните ръководители на народната власт, тези перекедентни имоти бяха събрани и образувани блокове в селата Сумер, Ракево и Габровница. На стопаните кооператори, съгласно временния устав на ТКЗС беше оставена земя за лично ползване 5 декара, една крава с приплод, пет овце или кози и неограничен брой птици и кошери. Върху внесения инвентар от стопаните кооператори, освен трудовото възнаграждение, се изчисляваше и рента. За вложения труд от началото се заплащаше натурално. По-късно натурално и парично, а в последно време само парично. ТКЗС-то се ръководеше от управително тяло с председател. За улеснение на организацията на труда бяха създадени седем бригади начело с бригадири. Към всяка бригада имаше по 2-3 звена със звеноводи.

За нуждите на новото кооперативно стопанство бяха построени няколко стопански сгради с държавен лимид. Първите сгради са: успоредната на улицата за махала Мъжев дол и нейната перпендикулярна. По-сетне бяха построени свинарника и навеса, склада-хамбар бе построен по-късно, или за съвсем къс период стопанството получи значителен напредък, като бяха построени много постройки в общината, около 10 декари в местността Мацульото. Бяха направени постройки и в отделните махали в Балкана. За разлика от други кооперативни стопанства, строителството в село Осиково беше масивно. За водоснабдяването на безводния Балкан, където се отглежда стопанския добитък, със съдействието на окръжния народен съвет – София и с помощта на управлението на Геоложки проучвания беше изведена водата от Сетни брод и предадена за вечно ползване на ТКЗС.

В началните години в ТКЗС бяха застъпени всички култури: пшеница, овес, ечемик, ръж, картофи, царевица, лен, крмно цвекло и др., извърши се насаждение на овощни дървета в Припор, Мрамор и Могилата. По-късно се пристъпи към специализиране и концентрация. В село Миланово беше концентрирано овцевъдството и специализиране на картофопроизводството. За правилното провеждане на мероприятията в разните отрасли на стопанското производство беше оглавно от специалисти – агрономи, зоотехници, ветеринарен лекар и др.

При обединеното ТКЗС с център гара Лакатник пръв председател беше Георги Петков Вутов, а от 1962 година и понастоящем е председател Величко Тодоров Зоров.

В началото стопанството в село Миланово се снабди с моторна кола „Ифа“, а понастоящем разполага с автопарк от камиони, джип и пикап, а земята се обработва от машините на МТС град Годеч – филиал село Миланово. В началото на 1973 година ТКЗС гара Лакатник, Искрец, Зимевица, Гинци и Момшица се обединиха в Аграрно Промислен комплекс /АПК/. Коситбата и картофоваденето до сега се извършва ръчно. При ТКЗС-то се откриха цехове за дървообработване, битова тъкан, химия и зебло, в които работят над 100 души

предимно жени. Сега филиалът Миланово има 3500 овце, 1500 шилета, 180 крави, 150 телета и 12 чифта волове. Доенето на кравите се извършва с доилни агрегати, а почистването на един от оборите – автоматично. Стриженето на овцете до 1960 година се извършваше ръчно, а по-късно с машини.

През 1957 година бе извършено електроснабдяването на селото от София-Своге, като труда по поставянето на стълбовете се извърши от населението. Така всички къщи от Старото село до Батина поляна, от Мрамор до Лак бяха електроснабдени. Ръжища от началото се електроснабди от Лакатник, а по-после се включи в тази мрежа. През 1949 година се направи водоем /резервоар/ в махала Ръжища и се водоснабдиха Горна и Долна Ръжища и паметника. Беше разширена канализацията и се водоснабдиха махалите Лак и Мъжев дол. През 1954 година чрез каптиране на водата в местността Кирик се отведе до Бурово валог. През същия период бяха подобрени водоизточниците в Средни дел, Говежда вода, Корита и др. През 1963 година бяха каптирани водоизточниците Варовитица, Извора и Три кладенци. Направена беше помпена станция и водата беше включена в общия резервоар в местността Стипченското лице. През същата година се каптира и водата в Горни Кат и се водоснабди махалата Кат.

През 1961 година беше направена масивната сграда – здравен дом, в който се поместват лекарски, зъболекарски и акушерски служби. През същата година беше построена модерна фурна, а по-късно бе направена надстройка. През 1949 година се направи пътя за махала Ръжища, отклонение от шосето за Лакатник. Беше асфалтирано шосето Лакатник-Миланово с улиците до Шумката и Вияча, и се завърши през 1964 година.

През следващите години и понастоящем бяха прокарани и подобрени почти всички улици по плана на селото, други се разшириха, калдъръмосаха, опесачиха по линията на самооблагането в пари и труд.

През 1971 година беше разширен и подобрен пътя за махала Старото село през местността Балъвица и се направи оточен канал от главния водоем до Стубело. Беше извършено озеленяване на някои улици и направена декоративна градина в центъра на селото. Бяха поставени бордюри от централния площад до Кръста и др. Извърши се ограждане на здравния дом, детската градина и училищния двор. През 1955 година в селото бе открита за първи път ТП станция с началник Надка Тодорова Нодина. Беше открита целодневна детска градина.

Това непознато по своите размери високо и ниско строителство, водоснабдяването и електрификация от 9 септември до сега бе извършено от държавната и местната власт за добруването на населението. Големи заслуги има за това дългогодишният пълномощник на селото Димитър Тодоров Зоров, за което пълномощничеството е наградено със сумата 500 лева. За строителството в ТКЗС и други мероприятия има заслуги дългогодишният му председател на обединеното стопанство и окръжен съветник Величко Тодоров Зоров.

Успоредно с голямото строителство се извършваше и идеологическото-културно масова дейност в селото – укрепването на Партийната организация, БЗНС, Отечествения фронт, ДСНМ, Професионалните организации, които провеждаха генералната перспектива, поставяна от централните органи за изграждането на социализма, преминаването към развито социалистическо общество и комунизъм.

Чрез провеждане на различни форми – кръжоци, политшколи и др., в които се включваха членове на БКП, БЗНС, Отечественофронтовци и безпартийни, се издигаше политическото съзнание.

Заслуги в това отношение имат от начало Димитър Симеонов Рагев, а по-късно Тодор Кръстев Нодин, Никола Иванов Бонов като дългогодишен и понастоящем секретар на ППО.

За дългогодишна и добра възпитателна учебна работа като учител Димитър Симеонов Рагев е награден с орден „Кирил и Методи” - I степен 1959 г.

Победата на деветосептемврийското въстание извърши коренен преврат в културното развитие на населението от селото. За късия период, от близо 30 години от идването на Отечественофронтовската власт, коренно се измени бита, облеклото, отношенията и др. на населението от селото и се почти приравни с тези от града. Създадени бяха добри условия за развитие на науката и народната просвета. Читалището, освободено от оковите на фашистката власт се разви и укрепи. Сега разполага с библиотечна стая, певческа група и салон. Успоредно с тези дейности, при читалището е организирано изнасянето на кинопрожекции два пъти в седмицата. Разрастна се научната, медицинската, художествената, селско-стопанската и политическа литература и сега има 3105 тома книги. Има щатен библиотекар и се финансира от ТКЗС. За укрепването на библиотеката има заслуги Илия Ангелов Кръстев като дългогодишен библиотекар. През 1948 година се устрои духовна музика при читалището, като за целта бяха закупени инструменти със средства от населението, за което има заслуги Димитър Симеонов Рагев.

След 9.IX.1944 година добре се устрои търговския сектор. Открити бяха магазини с манифактурни и колониални стоки, сладкарница, пивница, плод-зеленчук павилион, изкупуване на селскостопански произведения, месопродавница и пр. Сега на довършване е търговска сграда, селски универсален магазин /СУМ/. За развитие на търговията имат заслуги нейният председател Георги Ангелов Кръстев и Димитър Ангелов Асански.

В училището са открити дърводелски и стругарски отдели.

Училището се поддържа в образцов ред.

Доброто поддържане в образцов ред и обзавеждане на училището се дължи на директора Иван Георгиев Динов.

Народната власт отвори широко вратите на образованието – разшири се общото и специално обучение, като държавата систематически подпомагаше учащите се чрез стипендии и др. Повишиха образованието си желаещите възрастни хора чрез задочно следване, курсове и др. От 9.IX .1944 година са завършили висше образование от селото 22 души.

През 1971 година за първи път от селото бе издигнат в ранг на заместник министър на Народната просвета математика-доцент Александър Величков Гьонов.

Сега селото има 473 домакинства с 1564 жители. Централната махала Гувна има 137 домакинства с 815 жители. Другите се намират по останалите махали. Старото село има сега 16 домакинства 36 жители.

Лица с проявена и призната антифашиска дейност при различни обстоятелства са: Иван Димитров Торомански, Симеон Петров Трупълков, Тодор Димитров Статков, Георги Петров Зоров, Славена Николова Чукалейска, Тодор Иванов Торбов, Георги Горанов Асански, Петър Д. Йошин, Васил Павлов Кеонин, Димитър Симеонов Рагев, Никола Геонов Кюлтин, Димитър Геонов Асански, Петра Симеонова Трупълкова, Величко Симеонов Рагев, Димитър Иванов Михов, Александър Димитров Торомански, Петър Симеонов Трупълков, Петър Стаменов Шуликов, Стоян Павлов Гацин и Александър Зоров.

През 1935 година в памет на загиналите войни през балканската и първата световна война беше отпочнато издигането на паметник в центъра на селището, но в последствие изоставено.

7. Българо-руска и българо-съветска- дружба.

Известно е на нашето население, че дружбата ни се корени в най далечно минало. Българският, а и РускияТ и Съветски народи се чувствали като два братски народа. Те са наши двойни освободители и са ни помагали във всички трудни времена. По време на Кримската война 1853 и 1856 година като доброволец е участвал Стоян от Рагевия род.

През 1853 година в столицата на Украйна – град Киев се учил на грамотност Георги /Гьонко/ Петков Ханджийски, след което е донесъл много руски книги и завърнал се, става учител преди и след Освобождението.

По време на Освободителната война 1877-1878 година през селото са минали руски конни войници, посрещнати радушно от населението, разквартирувани по къщите и нахранени.

Наша войници разказват, че по време на Първата световна война на източния фронт, български и руски войници не желяели да се сражават, а се събирали в близост и се разговаряли.

След поражението на септемврийското въстание 1923 година ,много въстаници намерили убежище в Съветския съюз. От село Миланово е емигрирал Симеон Петров Трупльов, който престоял години. Там той получава своята партийна и политическа закалка, за да влее своите сили отново след 9 септември в изграждането на новото социалистическо общество.

Непосредствено след 9.IX. 1944 година през село Осиково преминават части на Червената армия. Осиковчани ги посрещат по най-тържествен начин с музика и веселби. Малко преди идването на Червената армия, в селото идва съветски войник, пленен от немците и търсейки спасяване, отсяда в кръчмата на Димитър Георгиев Горанов в Ружината къща, Заобиколен от много селяни е водил разговор с тях и Александър Величков Гьонов. В този момент е избликнало голямо чувство на любов към Съветския народ.

След 9.IX.1944 година дружбата със СССР още по ярко се изрази. В селото беше учредено Българо-Съветско дружество, което разпространяваше по различен начин, с различни средства, постиженията на Съветския съюз и безкористната му помощ. В същото дружество членуваха много Отечественофронтовци от селото. По-късно дружеството се вля в Отечествения фронт.

Като плод на Българо-Съветската дружба в селището има съветски комбайн, трактори, камиони и друга техника, която най-красноречиво говори за неоценимата братска помощ.

Жителите на селото тачат Българо-Съветската дружба и следват заветите на Георги Димитров, че дружбата ни със Съветския съюз е необходима, както слънцето и въздуха за всяко живо същество и е крайъгълен камък на нашата външна политика.

Заклучителна част.

Настоящата история е написана от комисия в състав: Димитър Симеонов Рагев – председател на комисията, учител пенсионер на 72 години, Ангел Коцов Асански – секретар, пенсионер на 68 години и Тодор Кръстев Нодин – член, учител на 43 години.

Изготвянето се извърши съгласно примерния план за написване на историята на селището, дадено в упътването за народните читалища по изучаване на родния край – издателство на Националния съвет на Отечествения фронт от 1965 година.

Сведенията и материалите са събирани по устни и писмени данни на стари и знаещи, местни и извънместни хора, активни революционни борци, сведения от историческия музей в гр. Враца, от местните учреждения и организации, предания и легенди, от актива на партийната организация, Отечествения фронт и др., като историческите истини са съобразени с общата история на страната.

Това бе извършено при упорито и непосредствено ръководство и участие на Димитър Симеонов Рагев и проекто-историята бе завършена на 27 април 1973 година. След това беше дадена на общо достойние, за прочиране от желаещите граждани, като бяха оставени на разположение екземпляри в читалищната библиотека. Беше разгласено за четенето на проекто-историята в библиотеката и с писмени обяви, разлепени на видни места.

На 13 май 1973 година комисията проведе съвещание в пълномощничеството за обсъждане на проекто-историята, като бяха поканени писмено 31 човека, от които 26 души от актива на Миланово, трима души от София и двама от гара Лакатник.

От поканените се явиха от селото: Никола Иванов Бонов, Иван Георгиев Динов, Петър Симеонов Трупълков, Димитър Дацев Геонов, Цветана Любенова Динова, Никола Геонов Кюлтин, Нено Петров Мицов, Стефан Димитров Зоров и Никола Ценов Рагев. От София присъствува Илия Киров Николов.

Присъствуваха на съвещанието и непоканени 6 души от селото.

Беше прочетена проекто-историята от Димитър Симеонов Рагев и Тодор Кръстев Нодин, а Ангел Коцов Асански водеше бележки и на въпросите и изказванията.

След като бе дадена думата на присъстващите за обсъждане и препоръки, се изказаха всички присъстващи утвърдително и се взе решение, след вписване на нови данни и корекции, да се напише отново и се предаде на партийния секретар Никола Иванов Бонов до 15 юни т.г. за по-нататъшно разпореждане.

Ние не претендираме, че при изготвянето на историята сме спазили всички принципни положения, това ще направят историците-специалисти.

Настоящата история се написа в четири еднообразни екземпляри и съдържа 36 страници, от които един се предава на секретаря на ППО за по-нататъшно разпореждане, един на управителния съвет на читалището, един на председателя на комисията и един в членовете.

село Миланово, Софийски окръг, 15 юни 1973 година
От комисията

Настоящият препис е направен от д-р Лилия Андреева Иванова
село Миланово, 28 октомври 1991г.

Препис на цифров носител – Венчо Тодоров Кръстев (Цинцарски), 2010г.